

Czesław Skowronek

Przedsiębiorstwa w procesie transformacji polskiej gospodarki (wykład z okazji inauguracji roku akademickiego 1996/1997 w UMCS w Lublinie)

Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio H, Oeconomia 37, 194-202

2003

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

*Wykład wygłoszony na inauguracji roku akademickiego 1996/97
na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Lublin, październik 1996 r.*

Przedsiębiorstwa w procesie transformacji polskiej gospodarki

Proces przekształceń polskiej gospodarki trwa już 7 lat. Jest to okres dostatecznie długi, aby można było wskazać na osiągnięcia, ale także na porażki i zagrożenia. Chcę przedstawić jeden, jak się wydaje, z ważniejszych problemów ekonomicznych polskiej gospodarki: miejsce i rolę przedsiębiorstw w procesach transformacji, zmiany reguł ich funkcjonowania w tworzeniu materialnych warunków rozwoju gospodarczego.

Przedsiębiorstwo jest szczególnym podmiotem gospodarującym, jaki wykształciła w procesie rozwoju gospodarka rynkowa. Łączy ono w sobie elementy rzeczowe i finansowe, ale głównym motorem działania, kreatorem sukcesu ekonomicznego jest człowiek, jako jednostka gospodarująca.

Przedsiębiorstwo w gospodarce, to podstawowa struktura tej gospodarki. Wytwarza i oferuje produkty i usługi, które w wyniku wymiany rynkowej zaspokajają potrzeby konsumentów. Tak jak w społeczeństwie podstawową komórką jest rodzina, tak w gospodarce funkcję tę pełni przedsiębiorstwo.

Mówiąc o przedsiębiorstwie, nierozłącznie kojarzymy je z przedsiębiorcą, którym może być właściciel, zarządca, zespół kierowniczy. Przedsiębiorca to osoba, zespół, struktura obdarzona szczególnymi właściwościami, które zawierają się w pojęciu przedsiębiorczości. Jest to cecha, która wyzwala inicjatywę, zapobiegliwość i troskę o rozwój przedsiębiorstwa, o maksymalizację jego wyników rzeczowych i finansowych, o zapewnienie stałej dbałości o efektywne wykorzystanie osobowych, rzeczowych i finansowych zasobów zaangażowanych w przedsiębiorstwie. Przedsiębiorczość, to kreatywna cecha przedsiębiorcy.

Przedsiębiorstwo, niezależnie od jego formy prawnej, to złożony system łączący elementy rzeczowe, finansowe i osobowe, którego celem jest produkcja i wymiana na rynku dóbr materialnych i usług i dzięki temu osiągnięcie maksymalnych zysków.

W teorii ekonomii, jak też w teorii organizacji i zarządzania, nie zostały do dzisiaj ostatecznie uzgodnione poglądy na cele działania przedsiębiorstwa. Są one formułowane w różny sposób. Wielu autorów mówi o wiązce celów.

Nie wchodząc w szerszą prezentację tych poglądów chcę zaakcentować tylko niektóre aspekty celów działania przedsiębiorstwa.

Zysk jako cel działania przedsiębiorstwa realizuje się na rynku. Produkty i usługi oferowane na rynku jako towary są poddawane weryfikacji rynkowej, poprzez akty zakupu uzyskują akceptację konsumentów i innych odbiorców.

Dość przewrotnie jeden z klasyków zarządzania, P. Druker już wiele lat temu pisał, że zysk realizuje się na rynku i poprzez rynek, a w przedsiębiorstwie powstają tylko koszty¹.

Przedsiębiorstwa działając na rynku, są jego uczestnikami i podmiotami. Rynek określa ich szczególne cechy w sposób istotny odbiegające od cech ułomnych przedsiębiorstw państwowych, które funkcjonowały w systemie nakazowo-rozdzielczym.

Wydaje się, że można by zaakcentować następujące szczególne cechy przedsiębiorstw funkcjonujących w gospodarce rynkowej.

Po pierwsze, przedsiębiorstwa działają na zasadzie pełnej samodzielności prawnej i ekonomicznej, a występujące ograniczenia mają swe źródła w uwarunkowaniach rynkowych kształtujących zakres konkurencji oraz wynikających z określonych regulacji prawnych, kształtowanych przez państwo, które mają na celu zapobieganie działaniom przedsiębiorstw na szkodę interesu społecznego lub publicznego, np. w sferze ochrony środowiska, warunków pracy itp.

Po drugie, podstawowym weryfikatorem działalności gospodarczej przedsiębiorstwa, zwłaszcza z punktu widzenia jej efektywności jest rynek. Poprzez operacje rynkowe realizuje się sprzedaż produktów i usług na rynek, co w ostatecznym rachunku przejawia się w uzyskiwanej cenie, która jest podstawowym czynnikiem kreującym przychody pieniężne przedsiębiorstwa.

Po trzecie, przedsiębiorstwa w swoim postępowaniu wykorzystują nie tylko sygnały i instrumenty rynkowe, ale także parametry ekonomiczne kształtowane przez państwo, np. stopy podatkowe. Parametry te, aby nie zakłócać funkcjonowania rynku nie mogą mieć charakteru bezpośredniego, adresowego, lecz powinny być skierowane do wszystkich podmiotów gospodarujących.

Po czwarte, przedsiębiorstwa realizują zasadę samofinansowania, co oznacza, że z uzyskanych przychodów pokrywają koszty działalności, a uzyskana nadwyżka finansowa jest źródłem finansowania rozwoju, powiększania potencjału ekonomicznego, a dzięki temu umocnienia także pozycji na rynku; korzystanie w działalności przedsiębiorstw z obcych kapitałów nie zmienia istoty samofinansowania, gdyż kapitały obce czasowo angażowane w przedsiębiorstwie muszą być w odpowiednim okresie zwrócone dawcy kapitału wraz z oprocentowaniem.

Po piąte, przedsiębiorstwo aby mogło przetrwać w długim okresie i realizować swoje cele, musi być zorientowane na rozwój. „Rozwój jest przede

¹ Peter F. Druker, *Skuteczne zarządzanie*. PWN Warszawa 1976, s. 31-32.

wszystkim zjawiskiem jakościowym polegającym na wprowadzeniu innowacji produktowych, procesowych, strukturalnych oraz innowacji w dziedzinie organizacji i zarządzania”².

Przedsiębiorstwo, w warunkach obecnej gospodarki, aby mogło sprostać wyzwaniom konkurencji i utrzymać się na rynku, jako jego aktywny uczestnik, musi zapewnić niezbędne środki na pokrycie kosztów oraz wytwarzać wartość dodaną – wartość nowo wytworzoną. Wartość ta powinna z kolei umożliwić i zapewnić:

- 1) pokrycie godnych wynagrodzeń za prace zatrudnionego personelu,
- 2) opłacenie oprocentowania za wykorzystanie obcych kapitałów oraz dywidend z tytułu zaangażowania kapitałów własnych właścicieli przedsiębiorstwa – udziałowców, akcjonariuszy itp.,
- 3) odtworzenie zużytego majątku trwałego, co wyraża się kwotą jego amortyzacji jako składnika kosztów i wartości dodanej,
- 4) uczestnictwo przedsiębiorstwa w zaspokajaniu potrzeb społecznych poprzez płatność różnego rodzaju podatków na rzecz budżetu.

Jeśli wartość dodana wytworzona w przedsiębiorstwie jest wyższa od czterech wymienionych składników i tytułów płatności, wówczas przedsiębiorstwo uzyskuje zysk, czyli nadwyżkę finansową, która jest źródłem finansowania jego rozwoju, powiększenia potencjału ekonomicznego, lub też dodatkowego wynagrodzenia właścicieli.

Uzyskiwanie nadwyżki finansowej, stałe jej powiększanie, w warunkach gospodarki rynkowej wymaga zastosowania w przedsiębiorstwie skutecznych metod i narzędzi zarządzania.

Przedsiębiorstwo winno posiadać i stale doskonalić strategię marketingową, zapewniającą rynkową orientację wszelkich działań podejmowanych w przedsiębiorstwie. Strategia ta powinna być długookresowa, a jej podstawowym instrumentem realizacji powinien być produkt, jego szczególne ceny jakościowe i użytkowe dające przewagę wobec konkurencji. Doskonalenie produktu, wprowadzenie na rynek nowych produktów, dywersyfikacja asortymentu, racjonalna polityka cen, nowoczesne formy dystrybucji, reklamy i promocji, to istotne narzędzia skutecznej działalności marketingowej przedsiębiorstwa.

Zapewnienie korzystnej sytuacji konkurencyjnej, umocnienia pozycji na rynku, może być realizowane tylko w warunkach zapewnienia wysokiej efektywności wykorzystania materialnych i osobowych czynników produkcji, korzystnych relacji między przychodami pieniężnymi i kosztami ich uzyskania. Mówiąc wprost, chodzi o trwałe uzyskiwanie wysokiej rentowności (zyskowności) obrotu, majątku i kapitałów.

Nieodłączną cechą rozwoju współczesnego przedsiębiorstwa i osiągnięcia poprawy efektywności jego działania jest skuteczne zarządzanie. Warunkami

² Z. Pierścionek, *Strategie rozwoju firmy*. Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 1996, s. 11.

skutecznego zarządzania jest stałe doskonalenie struktur organizacyjnych, zastosowanie nowoczesnych metod i procedur zarządzania, wykorzystania systemów informatycznych. Wymienione narzędzia zarządzania powinny zapewnić intensywność i odpowiednią harmonię podstawowych procesów gospodarczych realizowanych w przedsiębiorstwie, zwłaszcza zaś rzeczowych, informacyjnych i finansowych.

Przedstawiłem w sposób jak najbardziej syntetyczny podstawowe cechy przedsiębiorstwa działającego w gospodarce rynkowej. Wskazałem na jego uwarunkowania, a także sposoby postępowania, aby było ono zdolne do sprostania wymogom rynku, zachowania zdolności do rozwoju i powiększania potencjału ekonomicznego. Nie wchodząc w bardziej szczegółowe rozważania, a także uzasadnienia, możemy stwierdzić, że polskie przedsiębiorstwa na początku procesu transformacji systemowej w większości przypadków nie posiadały tych cech, które wymieniłem, ich dostosowanie do działania w warunkach gospodarki rynkowej było niewielkie. Nie były one w stanie, w krótkim czasie tak zmienić swojej istoty, metod działania, a także potencjału wytwórczego i oferowanych nowych produktów, aby skutecznie i efektywnie funkcjonować.

Większość przedsiębiorstw wszystkich działów i gałęzi gospodarki stanęła przed koniecznością adaptacji i dostosowania do nowych warunków gospodarowania, kształtowanych przez zewnętrzne czynniki, w tym zwłaszcza rynkowe.

Trudność adaptacji wynikała z wielu złożonych przyczyn, których koncentracja w latach 1990-91 doprowadziła liczne przedsiębiorstwa do stanu bankructwa ekonomicznego. Forma prawna większości przedsiębiorstw – jako przedsiębiorstw państwowych – była zupełnie niedostosowana do wymogów gospodarki rynkowej. Nieelastyczna struktura kapitałowa, rozproszenie organów decyzyjnych, brak jednoznacznych uprawnień i odpowiedzialności organów przedsiębiorstwa, przestarzały i często nadmiernie zużyty majątek trwały, utrata dotychczasowych rynków, zwłaszcza wschodnich, wiele innych ułomności powodowały, że funkcjonowanie przedsiębiorstw w nowych warunkach rynkowych stało się bardzo trudne, lub wręcz niemożliwe. Aby przedsiębiorstwa te mogły przetrwać, a następnie podjąć efektywne działania musiały być poddane procesom zmian i adaptacji.

Proces ten jest określany jako restrukturyzacja przedsiębiorstw. Często jest on kojarzony z prywatyzacją. Nie jest to w pełni trafne. Restrukturyzacja, to bardziej złożony i kompleksowy proces, jaki musi przejść większość przedsiębiorstw. Prywatyzacja, to przede wszystkim zmiana formy własności przedsiębiorstwa, z państwowej na prywatną. Skuteczna prywatyzacja jest często możliwa dzięki przeprowadzeniu kompleksowej restrukturyzacji, która pozwoli zapewnić przedsiębiorstwu podstawy dalszego efektywnego funkcjonowania i rozwoju.

Doceniając w pełni rolę i znaczenie przekształceń własnościowych dla rozwoju naszego kraju, nie możemy w żadnym stopniu tych procesów traktować jako jedyne źródła wzrostu efektywności, a także wzrostu materialnego i kulturalnego poziomu życia całego społeczeństwa.

Funkcjonowanie rynków zagranicznych, jak też rynku krajowego, zaostarzająca się konkurencja międzynarodowa, bariery celne i inne ograniczenia eksportowe, stwarzają nowe wyzwania przed polską gospodarką, zwłaszcza przed większością przedsiębiorstw, podstawowych uczestników procesów gospodarczego.

Sprostanie tym wyzwaniom może być wówczas skuteczne, jeśli zostaną podjęte i realizowane całe kompleksy przedsięwzięć mających na celu zwiększenie zdolności konkurencyjnej polskich produktów, wprowadzenie na rynek nowych produktów spełniających oczekiwania konsumentów i innych odbiorców. Wysoka konkurencyjność polskich produktów może być osiągnięta tylko w warunkach szerokiego zastosowania nowoczesnych, wysoko efektywnych technologii wytwarzania, a także organizacji procesów produkcji i dystrybucji.

Cały kompleks takich przedsięwzięć możemy określić jako restrukturyzację produktowo-technologiczną. Jest ona częścią kompleksowej restrukturyzacji przedsiębiorstw. Istotą restrukturyzacji jest takie przekształcenie przedsiębiorstw, które zdolne będą aktywnie dostosować się do wymogów gospodarki rynkowej, sprostają wyzwaniom konkurencji krajowej i zagranicznej, zwiększając efektywność wykorzystania osobowych i materialnych czynników produkcji i w ostatecznym rachunku zapewnia trwały rozwój oraz umocnienie pozycji na rynku.

Przejawem restrukturyzacji produktowej jest przede wszystkim wdrażanie w produkcji i wprowadzanie na rynek nowych bądź zmodernizowanych wyrobów umożliwiających wzrost sprzedaży, umocnienie pozycji na rynku, sprostanie aktualnym i przyszłym wymogom konkurencji. Cykl życia produktu, od jego wprowadzenia na rynek do zamarcia popytu rynkowego, jest zróżnicowany w poszczególnych gałęziach przemysłu. Stąd wprowadzanie nowych produktów na rynek przebiega z różną intensywnością, a wskaźniki odnowienia produkcji są wybitnie zróżnicowane.

Szczególным przejawem pozytywnych wyników restrukturyzacji produktowej jest eksport wyrobów przemysłowych. Jego skala, struktura asortymentowa, poziom uzyskiwanych cen, weryfikują walory techniczne i użytkowe wyrobów naszego przemysłu. Stąd przez pryzmat eksportu możemy ocenić postępowanie procesów restrukturyzacji produktowej i technologicznej.

Ważną rolę odgrywają także nowoczesne procesy technologiczne. Umożliwiają one wzrost wydajności pracy, kształtują odpowiednią jakość produktów, są źródłem redukcji kosztów produkcji. Procesy technologiczne umożliwiają materializację projektów nowych produktów.

Wprowadzanie nowych produktów na rynek, zastosowanie w przedsiębiorstwach nowych rozwiązań technologicznych i organizacyjnych powszechnie warunkowane jest unowocześnieniem i rozwojem bazy wytwórczej, a to z kolei pociąga za sobą odpowiednie nakłady na prace badawczo-rozwojowe i wdrożenia, a także na inwestycje produkcyjne.

Składnikiem kompleksowej restrukturyzacji, jest także restrukturyzacja organizacyjna. Polega ona na uproszczeniu struktur organizacyjnych, likwidacji zbędnych stanowisk pracy, wprowadzeniu nowoczesnych procedur i metod zarządzania.

Często warunkiem skuteczności restrukturyzacji produktowej, technologicznej, organizacyjnej jest struktura finansowania, pozwalająca przywrócić przedsiębiorstwu płynność finansową, zdolność spłaty zobowiązań, poprawić rentowność i uzyskać własne środki na finansowanie rozwoju.

Ostatnie lata, zwłaszcza zaś 1993-96 przyniosły intensyfikację procesów restrukturyzacyjnych, zwłaszcza w przemyśle. Udział wyrobów nowych i zmodyfikowanych w wartości produkcji sprzedanej przemysłu zawiera się w przedziale 5-7%, podczas gdy w latach 1990-92 wynosił tylko 3%. Szczególnie intensywne procesy odnowienia produkcji występują w przedsiębiorstwach przemysłu elektromaszynowego, chemicznego i spożywczego. Te gałęzie cechuje także znaczna intensywność postępu technologicznego, co wyraża się wprowadzaniem automatyzacji, sterowania komputerowego, robotyzacji. Przejawem intensyfikacji procesów restrukturyzacyjnych jest także wysoka dynamika eksportu i poprawa jego struktury. Wartość eksportu w 1996 r. prawdopodobnie osiągnie kwotę 26 mld USD i będzie dwukrotnie wyższa w stosunku do roku 1992. Zachodzą pewne korzystne zmiany w strukturze eksportu, wzrasta udział produktów przetworzonych, o wyższej wartości dodanej.

Trzeba jednak wyraźnie podkreślić, że procesy restrukturyzacyjne polskich przedsiębiorstw, aczkolwiek przebiegają w ostatnich latach dość intensywnie, ale dalekie są od skali postępu i nowoczesności funkcjonowania przedsiębiorstw w rozwiniętych krajach gospodarki rynkowej, zwłaszcza Unii Europejskiej. Dystans jaki dzieli większość polskich przedsiębiorstw od poziomu produktywności i efektywności ich konkurentów zagranicznych jest nadal duży. Jego zmniejszenie wymaga wielu lat intensywnego inwestowania, wprowadzania nowoczesnych technologii, skutecznych narzędzi zarządzania, istotnego podnoszenia kwalifikacji kadr menedżerskich.

Procesy restrukturyzacji produktowo-technologicznej i organizacyjnej są realizowane równoległe z przekształceniami własnościowymi. Można powiedzieć, że procesy te wzajemnie oddziałując na siebie wzmacniają się, umożliwiając przedsiębiorstwom uzyskanie korzystnych wyników finansowych oraz sukcesów rynkowych.

Przekształcenia własnościowe przedsiębiorstw w okresie transformacji systemowej dają się wyraźnie sklasyfikować w trzy główne nurty zmian.

Po pierwsze, to proces prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych realizowany w różnych formach, połączony zwykle kompleksową restrukturyzacją produktowo-technologiczną, organizacyjną i finansową.

Po drugie, to powstawanie nowych przedsiębiorstw działających zwłaszcza na podstawie Kodeksu handlowego, tj. spółek akcyjnych, spółek z ograniczoną odpowiedzialnością, w tym także spółek z udziałem kapitału zagranicznego.

Po trzecie, to podejmowanie działalności przez osoby fizyczne, tj. przedsiębiorców indywidualnych.

Rozwój podmiotowy sektora przedsiębiorstw w okresie ostatnich 7 lat był intensywny, nie mający odpowiednika w przeszłości. Można powiedzieć, że proces transformacji sektora przedsiębiorstw został poważnie zaawansowany. Zmiany jakie nastąpiły mają nie tylko charakter ilościowy, ale także, a może przede wszystkim jakościowy. Dokonamy krótkiej charakterystyki zmian.

W momencie startu przekształceń systemowych w 1990 r. funkcjonowało ponad 8000 przedsiębiorstw państwowych, a udział sektora publicznego w wytwarzaniu produktu krajowego był decydujący i wynosił ponad 80%. Od lipca 1990 r., a więc od uchwalenia przez Sejm ustaw o prywatyzacji do połowy br., a więc przez okres 6 lat procesem prywatyzacji objęto ok. 3800 przedsiębiorstw państwowych, tj. prawie połowę ich ogólnego stanu (bez przedsiębiorstw państwowych gospodarki rolnej), ok. 1200 przedsiębiorstw zostało przekształconych w Jednoosobowe Spółki Skarbu Państwa, z czego 170 sprywatyzowano, 1550 przedsiębiorstw poddano prywatyzacji bezpośredniej poprzez ich sprzedaż, oddanie do odpłatnego użytkowania oraz drogą wniesienia do spółki³.

W połowie 1996 r. w gospodarce funkcjonowało ponad 110 tys. spółek prawa handlowego, z czego ponad 26 tysięcy z udziałem kapitału zagranicznego⁴. W okresie ostatnich lat ich liczba zwielokrotniła się. Spółka akcyjna i spółka z ograniczoną odpowiedzialnością, to podstawowa forma prawna i ekonomiczna przedsiębiorstw w gospodarce rynkowej.

Działalność gospodarczą zarejestrowaną prowadzi ok. 1800 tysięcy osób fizycznych, które łącznie z pracownikami najemnymi dają zatrudnienie 2500 tys. osobom.

Zmiany w strukturze podmiotowej i własnościowej gospodarki doprowadziły do istotnych zmian w wielu ważnych makroekonomicznych wielkościach i wskaźnikach, mających wpływ na ogólny obraz polskiej gospodarki.

Szacuje się, że sektor prywatny wytwarza już ok. 62% produktu krajowego brutto. Udział zatrudnionych w sektorze prywatnym także przekracza 60% ogólnej liczby zatrudnionych. W wielu sferach działalności gospodarczej udział sektora prywatnego jest dominujący, dotyczy to rolnictwa, handlu, budownictwa. Bardzo złożone problemy dalszego procesu prywatyzacji występują zwłaszcza

³ Wg *Biuletyn Statystyczny GUS*, 1996 nr 8, s. 109.

⁴ J.w., s. 108.

cza w przemyśle. Wiele gałęzi przemysłu, zwłaszcza ciężkiego ma jeszcze przed sobą zasadnicze przekształcenia restrukturyzacyjne i własnościowe, dotyczy to zwłaszcza górnictwa, energetyki, hutnictwa, niektórych branż przemysłu chemicznego (sektor paliw i petrochemiczny) a także maszynowego, np. przemysłu okrętowego, maszyn budowlanych, przemysłu zbrojeniowego i innych.

Procesy restrukturyzacyjne i przekształcenia własnościowe przyniosły niewątpliwie pozytywne rezultaty. Możemy je charakteryzować wieloma parametrami ekonomicznymi. Wskazaliśmy już na korzystne zmiany w odnawianiu produkcji, zastosowaniu nowoczesnych procesów technologicznych, przyspieszeniu intensywności procesów inwestycyjnych, wysokiej dynamiki eksportu. Należy wskazać na kilka istotnych zjawisk i tendencji jakie występują w sektorze przedsiębiorstw.

Od połowy 1992 r. nastąpiło odwrócenie negatywnych tendencji w zakresie wielu przejawów działalności gospodarczej przedsiębiorstw. W kolejnych latach te pozytywne tendencje uległy nasileniu.

Przedsiębiorstwa, zwłaszcza przemysłowe, odnotowały dynamiczny wzrost produkcji i sprzedaży wyrobów i usług. I tak w kolejnych latach dynamika sprzedaży liczona w cenach stałych wyniosła (do roku poprzedniego) w 1992 – 2,8%, w 1993 – 6,4%, 1994 – 12,1, 1995 – 9,4%⁵); w roku bieżącym można szacować, że produkcja wzrośnie także o ok. 9%.

Jeśli jeszcze w 1993 r. cały sektor przedsiębiorstw, a więc publicznych i prywatnych poniósł stratę netto na całokształcie działalności, to od 1994 r. następuje dynamiczny wzrost zysku dzięki intensyfikacji sprzedaży i redukcji kosztów, a poziom rentowności jako stosunek zysku brutto (przed opodatkowaniem) do wartości obrotu w ostatnich trzech latach kształtował się na poziomie 4-5%⁶.

Sytuacja przedsiębiorstw jest wybitnie zróżnicowana. Ale 40% ogólnej liczby przedsiębiorstw objętych badaniem GUS (zbiór ten liczy ok. 22 tys. przedsiębiorstw) tak sektora prywatnego jak i publicznego, nie osiąga zysku netto, a ich udział w przychodach wynosi ok. 25%. Tylko 6% ogólnej liczby przedsiębiorstw objętych badaniem, tj. ok. 1300 jednostek osiąga rentowność netto na wyższym niż 10% poziomie. Tylko taki poziom rentowności stwarza warunki intensywnego inwestowania i rozwoju.

W wielu jeszcze przedsiębiorstwach procesy restrukturyzacyjne nie zostały podjęte, brakuje kapitałów, inwencji, doświadczonej kadry menedżerskiej.

Rok bieżący w działalności sektora przedsiębiorstw przynosi zarówno zjawiska pozytywne jak też negatywne. Nastąpiło, np. osłabienie tempa wzrostu cen produktów przemysłowych, wysoka jest dynamika inwestycji. Nastąpiło natomiast wyraźne osłabienie dynamiki eksportu, co ma nie tylko uwarun-

⁵ *Mały rocznik statystyczny 1996*, tabl. 203.

⁶ *Biuletyn Statystyczny GUS 1996*, nr 8, tabl. 20.

kowania zewnętrzne (osłabienie koniunktury w krajach Unii Europejskiej), ale także wewnętrzne. Bariera eksportu dla wielu przedsiębiorstw staje się wysoki poziom kosztów i małe postępy w ich redukcji.

Większość polskich przedsiębiorstw, tak prywatnych jak i państwowych musi pozyskać i zastosować nowoczesne rozwiązania w zakresie zarządzania, skutecznie adaptować nowoczesne i efektywne metody zarządzania.

Procesy transformacji systemowej, przejście od gospodarki nakazowo-rozdzielczej do gospodarki rynkowej zostały podjęte i realizowane w próżni teoretycznej. Nauki ekonomiczne, jak też nauki organizacji i zarządzania nie dostarczyły, odpowiednio wcześniej teoretycznych podstaw i drogowskazów dla praktyki gospodarczej. Takich wzorców nie mogły dostarczyć, gdyż procesy te w takiej skali nigdy dotychczas nie były realizowane, nie mogło więc być teoretycznego oparcia w praktyce gospodarczej. Bezpośrednie zaś zastosowanie metod, narzędzi i instytucji rozwiniętej gospodarki rynkowej okazało się mało skuteczne, zwłaszcza w pierwszych latach procesu transformacji. Dopiero stopniowo procesy te znajdują zastosowanie w praktyce gospodarczej i funkcjonowaniu przedsiębiorstw.

Procesy transformacji przyniosły także wyzwanie naukom ekonomicznym oraz naukom organizacji i zarządzania. Wiele problemów należałoby zweryfikować, zmienić treść wskazując na możliwość ich praktycznego wykorzystania. Teraz, orientacja rynkowa przedsiębiorstw powinna być tu jednoznaczna. Powinniśmy dostarczyć przedsiębiorstwom, jak najbardziej nowoczesnej wiedzy ekonomicznej, wiedzy dyskontującej dorobek krajów rozwiniętych, przy jednoczesnym uwzględnieniu krajowych uwarunkowań.